

УДК 94:338.43.02(477) «1917.03/1918.04»
DOI: 10.31651/2413-8142-2021-26-Stadnik-Kuzminets

О. О. Стадник

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9554-6975>
e-mail: elenast.mail@gmail.com

Н. П. Кузьмінець

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9939-2451>
e-mail: 1974natalika1@rambler.ru

Бібліографічний опис для цитування: Стадник О. О., Кузьмінець Н. П. Земельні комітети в Україні у 1917-1918 рр.: нове бачення (за матеріалами Подільської губернії). *Український селянин*. 2021. Вип. 26. С. 32-38. doi: 10.31651/2413-8142-2021-26-Stadnik-Kuzminets

ЗЕМЕЛЬНІ КОМІТЕТИ В УКРАЇНІ У 1917-1918 РР.: НОВЕ БАЧЕННЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ)

Анотація. Мета дослідження – проаналізувати фактори створення та організації земельних комітетів, основні напрями їх роботи, охарактеризувати комплекс заходів, здійснених земельними комітетами різних рівнів з підготовки аграрної реформи на теренах Поділля протягом березня 1917 – квітня 1918 рр., розкрити значення їх діяльності для вирішення аграрного питання в Україні. **Висновки.** Українське селянство здавна вважало, що земля становить для нього основну цінність і основний засіб до існування, тому вирішення аграрного питання ставало нарізним у визвольних змаганнях українського народу впродовж його історії. З революції 1917 р. розпочалася нова доба у врегулюванні аграрної проблеми. Загострення аграрних відносин після повалення самодержавства призвело до прийняття Тимчасовим урядом ряду постанов, які стосувалися вирішення проблем сільського господарства та прийняття аграрного законодавства. Підготовка матеріалів для майбутніх перетворень покладалася на земельні комітети, які, крім начерку проекту реформи, мали вирішувати злободенні проблеми сільського господарства, розглядати скарги, врегульовувати конфлікти. Внаслідок проведених місцевими комітетами переписів та опитувань можна прийти до висновку, що прагнення селян були спрямовані на знищення приватної власності на землю, запровадження зрівняльного землекористування. Земельні комітети мали право розпоряджатися землею на місцях, але в умовах постійного еволюціонування законодавства Української Центральної Ради стосовно приватної власності на землю не могли цього зробити самостійно. Запропонований вреши́ти закон так і не зміг вирішити основну проблему й зумовив відкрите протистояння між селянством і владою.

Ключові слова: земельні комітети, аграрне питання, Українська революція, селянство, Поділля.

Постановка проблеми. 1 липня 2021 р. в Україні набув чинності закон, який дав старт відкриттю ринку землі й дозволив фізичним особам – громадянам країни її продаж або купівлю. Проведення аграрної реформи було одним із найбільш тривалих, адже її початок датується 15 березня 1991 р. Реформування аграрної сфери – ключове питання у роки Української революції (1917 – 1921 рр.). Від його вирішення залежав не тільки рівень довіри населення до влади, а й у кінцевому результаті – доля українського народу. 100-річний ювілей Української революції 1917 – 1921 рр. дає привід ще раз повернутися до тієї доби, переосмислити досвід минулого аграрного реформування у контексті сучасних змін аграрної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення аграрного питання Тимчасовим урядом і Центральною Радою частково висвітлено у вітчизняній історіографії. До вивчення діяльності Тимчасового уряду та підготовки ним нового земельного законодавства зверталися П. Захарченко [1], Г. Стародубець [2], В. Литвин [3], Ю. Пасічна

та О. Федьков [4]. По-новому аграрну політику Центральної Ради висвітлюють В. Верстюк [5], М. Бурдін [6], В. Солдатенко [7], О. Житков [8]. У монографії В. Лозового міститься матеріал про відносини між владою і селянством у Наддніпрянській Україні [9], а революційні події 1917 – 1921 рр. на Поділлі на прикладі Літинщини розкрито у дослідженні О. Ресента та В. Рекрута [10]. Загальному аналізу проблеми ролі й місця аграрного чинника у революційних процесах 1917 – 1921 рр. в Україні присвячено ряд дисертаційних праць [11; 12; 13].

Мета дослідження – проаналізувати фактори створення та організації земельних комітетів, основні напрями їх роботи, охарактеризувати комплекс заходів, здійснених земельними комітетами різних рівнів з підготовки аграрної реформи на теренах Поділля протягом березня 1917 – квітня 1918 рр., розкрити значення їх діяльності для вирішення аграрного питання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок Першої світової війни становище в аграрному

секторі України було катастрофічним. Скорочення посівних площ майже на третину, зниження якості обробітку землі, низька продуктивність праці, погіршення забезпечення селянських господарств сільськогосподарським реманентом, реквізиції на потреби армії призвели до занепаду українського села. Так, у Подільській губернії посівна площа зернових культур скоротилася, порівняно з 1913 р., більше, ніж на 30 %, а врожайність знизилася в середньому на 49,5 % [14, 17]. Війна прискорила революційні події, а разом із ними – надію у селян на великі зміни. Після повалення самодержавства аграрне питання набуло найбільшої гостроти в Україні, де більшість населення складало селянство. Якщо у загальному питома частка селян серед усього населення становила 84 %, то у Наддніпрянській Україні у сільському господарстві було зайнято 87 %. У Подільській губернії із загальної кількості населення 3358687 осіб 2963085 проживало на селі [15,4].

Аграрний характер української економіки, підвищення політичної активності селянства, збільшення чисельності селянських виступів зумовили постановку аграрного питання у заходах Тимчасового уряду як пріоритетну проблему, що вимагала негайного розв'язання, адже від позиції селянської спільноти залежала міцність влади. Керуючись цим, для підвищення свого авторитету і зняття соціально-економічної напруги на селі Тимчасовий уряд оголосив про здійснення аграрної реформи. Основний закон про впорядкування земельних справ мали затвердити Всеросійські установчі збори. Однак селянству були цікаві не декларації намірів нової влади, а її реальні дії та вчинки. У середовищі селянства дедалі більшої популярності набували ідеї відміни приватної власності на землю, вимоги передачі селянам поміщицьких земель, починалися несанкціоновані їх захоплення. Ситуація, що склалася, показала урядовим колам існування реальної загрози вирішення аграрного питання радикальними заходами знизу. Тому у відозві Тимчасового уряду від 15 березня 1917 р. підкреслювалося, що аграрна реформа вимагає копійку підготовчої роботи, збору матеріалів, обліку земельних запасів, з'ясування умов і видів землекористування, розподілу земельної власності та інших не менш важливих питань. Їх вирішенням мали зайнятися земельні комітети. Постанова про створення земельних комітетів як державних органів, які працювали під керівництвом Міністерства землеробства, була видана Тимчасовим урядом 21 квітня 1917 р. Їх завданням стало проведення обліку земельного фонду і підготовка на цій основі проекту аграрної реформи для Установчих зборів. Земельні комітети мали ієрархічну структуру і склалися з волосних, повітових і губернських. Загальне керівництво і власне підготовка необхідних для проведення реформи матеріалів покладалася на Головний земельний комітет у Москві [16,1]. Характер, принципи і терміни майбутнього реформування означені не були, тому Головний земельний комітет

повинен був самостійно визначити необхідний напрям своєї діяльності.

Орган працював посесійно, його робота зосереджувалася у семи комісіях: комісії з перерозподілу земельного фонду, з лісу, надр, води, правових норм землеволодіння, розробки фінансової реформи і статистично-економічній [4, 151]. Найбільш важливими питаннями, які обговорювалися на сесійних засіданнях комітету і викликали гострі дискусії, були питання механізму перерозподілу земельного фонду, граничних розмірів приватного землеволодіння та норм забезпечення землею, існування великих селянських господарств, викупу за землю, компенсацій власникам завданої шкоди, оренди землі. Головний земельний комітет розробив загальний план діяльності губернських, повітових і волосних земельних комітетів. У такий спосіб до врегулювання аграрних відносин і збору матеріалів до аграрної реформи приступили місцеві комітети, які були утворені по всій території країни.

Волосні земельні комітети розпочали роботу раніше за повітові чи губернські. Їх склад був строкатим і включав представників від сільських громад, громадських організацій, політичних партій. Підготовчі дії комітетів зводилися головним чином до визначення всієї земельної площі у районі з визначенням кількості орної землі, а також кількості земель, які перебували під вигонами, ставками, сінокосами, лісами, ґрунтовими дорогами. На організаційних зборах повітових комітетів зазначалося, що основним завданням є підготовка даних для Установчих зборів, до їх скликання остаточне вирішення аграрного питання ніким не може бути прийняте і тим більше здійснене. Водночас, не чекаючи рішення уряду селяни могли прийняти ухвалу про перерозподіл землі на сільському сході і у такий спосіб «узаконити» рішення місцевого земельного комітету.

Діючи в умовах революційної стихії, волосні й повітові комітети могли самочинно примусити землевласників надати у їх розпорядження орні землі й сінокоси з подальшою орендою ділянок малоземельними селянами [17,5]. Отже, конкретні й необхідні для сільського співтовариства рішення приймалися в основному на волосному рівні, повітові та губернські комітети відігравали швидше роль апеляційної інстанції, розглядаючи заяви громадян на відведення земельних ділянок або скарги [18,54]. Так, з ініціативи волосних земельних комітетів було зменшено ціни на оренду землі майже у 3 рази та підвищено плату сільськогосподарським робітникам. Це призвело до руйнування поміщицьких господарств, які втратили засоби до існування і стали нерентабельними.

Керівництво Української Центральної Ради, не бажаючи йти на конфронтацію з Тимчасовим урядом, координувало з ним свої дії, зокрема кроки з вирішення аграрного питання [19,31]. У квітні 1917 р. в Україні було проведено кілька селянських з'їздів, які висловилися за проведення справедливої аграрної реформи після скликання Установчих зборів. Зокрема, на Одеському з'їзді 6 – 8 квітня

були присутні делегати від селян Подільської губернії [5, 647]. 28 травня – 2 червня 1917 р. у Києві відбувся Всеукраїнський селянський з'їзд, де було затверджено резолюцію «Про невідкладні заходи в земельній справі». У документі виголошувалося: «Тільки здійснення соціалістичного ідеалу, до якого прямує Україна, як і інші народи, може задовольнити бажання трудового селянства та пролетаріату» [20, 23]. Такий план аграрного реформування в принципі відповідав переконанням очільників Центральної Ради і передбачав скасування приватної власності на землю та передачу її селянам. Надра землі, ліси і водні ресурси оголошувалися власністю українського народу. Резолюція містила вимогу невідкладного прийняття закону про передачу земельних справ земельним комітетам і створення Центрального земельного комітету на кшталт Головного земельного комітету Тимчасового уряду для підготовки проекту земельного закону та розмежування повноважень у цій царині Всеросійських Установчих зборів і Українського Сейму. Будь-яке питання стосовно землі можна було вирішити лише узгодивши з даним органом [5, 648]. І Універсал Центральної Ради містив вимогу про надання права розпорядження українськими землями Українським Установчим зборам, а у новоствореному уряді було організоване Генеральне Секретарство земельних справ, очолене відомим кооперативним діячем Б. Мартосом.

Декларація Генерального Секретаріату від 27 червня 1917 р. найважливішим завданням визначила організацію мережі волосних, повітових та губернських земельних комітетів. Метою їх діяльності оголошувалося «громадське порядкування земельною власністю і сільськогосподарським інвентарем» [21, 101]. Для діячів земельних комітетів та Селянської спілки у столиці були відкриті спеціальні курси. Отже, тимчасове упорядкування земельних відносин до прийняття відповідного закону покладалося на земельні комітети.

Подільський губернський земельний комітет працював 3 – 5 липня 1917 р. Представники Вінницького, Брацлавського, Літинського, Летичівського та Ольгопільського повітових комітетів обрали губернський у складі 13 осіб. Головою губернської земельної управи став А. Самошенко, його заступником – М. Онищук. Першим кроком комітету стала ухвала резолюції про порядок роботи, а власне затвердження витягів з інструкції Тимчасового уряду про недопущення будь-яких змін стосовно державної, приватної та інших форм власності на землю до проведення Установчих зборів. З листування земельних комітетів з комісаром у справах України у Петрограді видно, що вони мали забезпечити охорону державного майна. До мешканців краю була поширена відозва з проханням не захоплювати землю, не рубати ліси, не випасати худобу на чужих полях. Натомість комітети були зобов'язані дбати про постачання населення паливом та лісовими матеріалами, а також надавати допомогу у виділенні лісу погорільцям [22, 28].

12 липня 1917 р. Тимчасовий уряд затвердив законопроект про передачу земель у підпорядкування земельних комітетів, але його обговорення не було поставлене на порядок денний Головним земельним комітетом і не набуло чинності, тому місцеві комітети так і не отримали офіційного права розпоряджатися землею, натомість, як і раніше, могли займатися тільки розробкою проекту аграрної реформи та складанням списків маєтків, які повинні були перейти у користування трудового землеробського населення або, навпаки, не підлягали розподілу (наприклад, цукрові, виноградні та інші спеціалізовані господарства) [4, 151]. Тим не менше багато нагальних проблем так і не було вирішено. Найбільше суперечок викликали питання про порядок відчуження земель: чи у всіх поміщиків має бути відібрана земля, чи тільки у великих; яку норму вважати трудовою, а яку споживчою; за якою з них організувати майбутній розподіл; передавати у відання держави чи залишити за селянськими товариствами лісові угіддя, випаси та луки; якою має бути черговість одержання селянами землі. На III сесії Головного земельного комітету, яка проходила 25 – 29 серпня 1917 р. затвердження нових аграрних законів теж не відбулося у зв'язку з політичними подіями, відомими як «заколот Корнілова».

Однак населення не задовольняло таке зволікання з вирішенням питання розподілу землі. Селяни виступали за ліквідацію поміщицьких господарств, здійснення негайного перерозподілу, знищення підприємницької оренди, зрівняльне землекористування. Відбувалися масові несанкціоновані захоплення земель, худоби, реманенту, спустошення складів, цукроварень, гуралень, млинів, порубки лісів. Повітові та волосні земельні комітети збирали свідчення про такі виступи. Зазначимо, що опосередковано вони мали право і могли перешкоджати будь-яким селянським заворушенням, однак іноді насправді підтримували вимоги селян із перерозподілу конкретних земельних чи лісових угідь. Так, у протоколах та журналах засідань Могилів-Подільського повітового комітету зазначено, що деякі волосні управи давали згоду на стихійне захоплення селянами поміщицької землі [23, 23].

Якщо влітку 1917 р. селянські виступи в Подільській губернії були поодинокими, то восени стали масовими і набрали форми погромів. Від грабунків, безчинств, підпалів, пожеж найбільше постраждали Могилів-Подільський, Ямпільський, Ушицький, Летичівський та Літинський повіти [10, 45]. У селах Пилявці та Карлівка було зруйновано маєток Дорожинського, до складу якого входили кінний завод, цукроварня, кошара тонкорунних овець. Селяни і солдати розграбували зерно та цукрові буряки, зіпсували знаряддя [17, 10]. Було розгромлено навіть економію і гуральню повітового комісара та голови земської управи Т. Стемповського, розташовану у с. Гута-Чернелевецька, а також житло і господарство його брата у с. Чернелівцях і Винниківцях. З огляду на таке загострення

ситуації, Тимчасовий уряд був змушений вдатися до надзвичайних кроків і 12 жовтня 1917 р. оголосити військовий стан на території Проскурівського, Новоушицького та Літинського повітів Подільської губернії.

Реальний процес напрацювання правових основ урегулювання аграрного питання розпочався після прийняття Центральною Радою III Універсалу. У документі містилося гасло про передачу землі селянам без викупу. 16 листопада 1917 р. у пресі були опубліковані роз'яснення Генерального Секретаріату, в якому зазначалося, що скасування приватної власності на поміщицькі, удільні, монастирські, кабінетські, церковні та інші землі нетрудових господарств – це лише загальні підвалини для законів про землю, які мають виробити Українські Установчі збори. До їх скликання порядкувати землями продовжують земельні комітети. Наголошувалося, що Універсал «не тільки не дає права самовільно розпоряджатися землями або сільськогосподарським реманентом, кінями, худобою і т. ін., а, визнаючи його добром всенародним, передає все під догляд і в розпорядження повітових та губернських земельних комітетів при допомозі комітетів волосних» [21, 450]. А поки що вони мали взяти під охорону всі маєтки та провести перепис господарських будівель, худоби та реманенту. Однак селянство на таке рішення відреагувало другою хвилею масового руху за відчуження землі. Вона підсилилася ще й під впливом чуток про прийняття II Всеросійським з'їздом рад декрету про землю.

Свідчення про загострення ситуації на селі, грабунки, вбивства, розбої надходили і з Подільської губернії. Так, губернський комісар Степура 30 листопада 1917 р. у доповідній записці до генерального секретарства військових справ писав, що у с. Лянцкоруні Кам'янець-Подільського повіту було зруйновано та пограбовано маєток Базюків. Голова Літинського повітового земельного комітету у зверненні до подільського губкомісара зазначав: «Усі поміщицькі садиби змітаються з землі, усе розграбовується, погроми та вбивства населення відбуваються відкрито і повсюди, ліси знищуються і все наближається до кінця. При таких умовах яка-небудь робота зовсім неможлива, і якщо не буде надано якоїсь допомоги, земельний комітет вимушений буде скласти свої повноваження». В краї розпочалися єврейські погроми. Так, жителі с. Дяківці долучилися до незаконної вирубки лісів, що належали промисловцям Аронові Паничу і Гершові Мостовому [24, 208]. Єврейську громаду села тероризували бандити О. Порицький і Й. Демков. Вони вбили М. Пастернака, поранили Х. Мільмана, пограбували житла І. Холста, С. Флейшмана, Г. та М. Скульських [25, 16].

Радикалізація селянських виступів, вакханалія з вирішенням аграрного питання, повсюдні погроми змусили Крайовий земельний комітет пришвидшити підготовку проекту аграрного закону, однак його обговорення знову викликало гостру дискусію. За короткий термін документ тричі

перероблявся. Врешті за поданим 14 – 15 грудня 1917 р. законопроектом не було вирішено нічого кардинально нового. До скликання Всеукраїнських Установчих зборів, як і раніше, земля перебувала у підпорядкуванні земельних комітетів. Трудова норма землеволодіння склала 40 десятин [21, 34]. Керівництво Центральної Ради не схвалило цей закон, зазначивши, що він не відповідає інтересам трудового селянства. Значна частина членів УЦР, зокрема М. Грушевський, йдучи за більшовицькими гаслами, були прихильниками соціалізації землі, отже, їх погляди не співпадали з переконаннями представників інших політичних партій. Тому розробка аграрного законодавства продовжилася до січня 1918 р.

IV Універсал Центральної Ради скасував приватну власність на землю в УНР та проголосив її соціалізацію. Це рішення було підтверджено виданням Тимчасового аграрного закону від 18 січня 1918 р. Приватна власність на землю – і приватновласницька, і селянська – ліквідувалися. Земля передавалася трудовому народу без викупу через земельні комітети, головним завданням яких стало забезпечення громадянам їх прав на користування землею, а також охорона природних багатств від виснаження і вживання заходів примноження цих багатств. У випадку порушення землекористувачами цих правил комітети мали право повернути передані раніше землі у громадське користування. Однак закон так і не встановив норми користування землею, їх на місцях теж повинні були визначати земельні комітети. Для отримання землі у трудове користування громадяни мали подати відповідну заяву до сільської управи. За постановою земельного комітету попередні власники й орендарі могли залишати у користуванні сади, виноградники, хмільники за умови, що вони оброблятимуть їх власною працею. Залишалися землі під оселями, господарськими будовами, торгівельними або промисловими закладами. Користування землею проголошувалося безкоштовним. В окремих випадках і тільки згідно з правилами, встановленими земельними комітетами, могла використовуватися наймана праця. Право користування землею могло передаватися у спадщину.

Приступити до практичної реалізації положень закону Українська Центральна Рада змогла тільки на початку березня. Протягом березня – квітня 1918 р. у розпорядження земельних комітетів перейшла значна частина приватновласницьких землеволодінь. Однак закон не влаштував більшу частину селянства. Ідея соціалізації суперечила історичній традиції українського селянина, який мріяв про власну землю і мав бажання вільно господарювати на ній. Суспільна форма землеволодіння не була притаманна українському селу. Наприклад, на Поділлі 94, 6% всього землеволодіння було подвірним ще до революції [6, 105]. Втілення земельного закону у життя не влаштувало і австро-угорсько-німецьку окупаційну владу, яка, розглядаючи

Україну насамперед як джерело додаткової сировини та продовольства, вимагала засіяти всі сільськогосподарські угіддя і почала відкрите втручання в аграрні відносини України. Вона намагалася домогтися рішення Центральної Ради повернути поміщицькі землі колишнім власникам та провести весняну посівну кампанію [5,650]. Результати діяльності земельних комітетів таким чином були зведені нанівець.

Земельні комітети діяли на Поділлі до 15 грудня 1918 р., коли за розпорядженням Голови Директорії УНР В. Винниченка замість них були утворені губернські, повітові та волосні земельні управи, а з приходом радянської влади – земельні відділи при ревкоммах і виконкоммах місцевих рад.

Висновки. Українське селянство здавна вважало, що земля становить для нього основну цінність і основний засіб до існування, тому вирішення аграрного питання ставало наріжним у будь-яких визвольних змаганнях українського народу впродовж його історії. Революцією 1917 р. розпочалася нова доба у врегулюванні аграрної проблеми. Загострення земельних

відносин після повалення самодержавства призвело до прийняття Тимчасовим урядом ряду постанов, які стосувалися вирішення проблем сільського господарства та прийняття земельного закону. Підготовка матеріалів для майбутніх перетворень покладалася на земельні комітети, які крім начерку проекту реформи мали вирішувати повсякденні проблеми сільського господарства, розглядати скарги, врегульовувати конфлікти. Внаслідок проведених місцевими комітетами переписів та опитувань можна прийти до висновку, що прагнення селян були спрямовані на знищення приватної власності на землю, запровадження зрівняльного землекористування. Земельні комітети мали виключне право розпоряджатися землею на місцях, але в умовах постійного еволюціонування законодавства доби Української Центральної Ради стосовно приватної власності на землю не могли цього зробити самостійно. Запропонований врешті закон так і не зміг вирішити основну проблему – проблему землі і зумовив відкрите протистояння між селянською масою і владою.

Список використаної літератури та джерел:

1. Захарченко П. П. Селянська війна в Україні: рік 1918. Київ: Національний університет ім. Т. Шевченка, Національна академія внутрішніх справ, 1997. 188 с.
2. Стародубець Г.М., Стародубець В. О. Українське село як основа повстанського заплілля. *Мандрівець*, 2008. № 6. С. 33 – 37.
3. Литвин В. М. Україна: доба війн і революцій (1914 – 1920 рр.). К: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. 488 с.
4. Пасічна Ю.Г., Федьков О.М. Головний земельний комітет Тимчасового уряду: спроба аграрного реформування 1917 р. *Український селянин*. 2014. Вип. 14. С. 150 – 154.
5. Верстюк В. Ф. Земельне питання у стінах Центральної Ради. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Збірник наукових праць. Вип. 15. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2006–2007. С. 645–663.
6. Бурдін М.Ю. Реформування земельних відносин Центральною Радою УНР. *Підприємництво. Господарство. Право*. 2016. № 11. С. 103 – 109.
7. Солдатенко В.Ф. У вирі революції і громадянської війни (актуальні аспекти вивчення 1917 – 1920 рр. в Україні. К.: Парламентське видавництво, 2012. 272 с.
8. Житков О.А. Соціально-правовий аналіз земельного законодавства Центральної Ради в новітній українській історіографії. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Історія*. 2015. Вип. 3 (26). С. 11 – 16.
9. Лозовий В.С. Аграрна революція в Наддніпрянській Україні: ставлення селянства до влади в добу Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.). Кам'янець-Подільський: П. П. «Мошак М. І.», 2008. 480 с.
10. Реєнт О.П., Рекурт В. П. Нариси життя Літинщини 1917 – 1921 рр.: революційні події та повсякденність. К: Інститут історії України НАН України, 2017. 298 с.
11. Земзюліна Н. І. Селянське питання в Україні 1917 – 1918 рр. (Історіографія проблеми): автореф. дис. ...канд. іст. наук: 07.00.06. / Київський університет ім. Тараса Шевченка Київський університет ім. Тараса Шевченка. Київ., 1998. 16 с.
12. Ковальова Н. А. Аграрна політика українських національних урядів (1917 – 1921 рр.): автореф. дис. ...канд. іст. наук: 07.00.01./ Дніпропетровський державний університет, Дніпропетровськ, 1999. 18 с.
13. Заріцька І. М. Історичний досвід розвитку земельного законодавства в Україні (1917 - 1921 рр.): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, Київ, 2009. 20 с.
14. Пшук І. О., Бабенко А. Г. та ін. (ред.). Поділля в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.). Збірник документів і матеріалів. Вінниця: Державний архів Вінницької області, 1957. 627 с.
15. Бурдейний П. А., Рубін М. Б. Вінницька область: Географічний нарис. К: Радянська школа, 1967. 166 с.
16. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 2520. Оп. 1. Спр. 8.
17. Бадеева Л. І., Олешко Н. П. Розгляд аграрного питання в роки Української Революції (1917 – 1921 рр.). *Збірник наукових праць «Історія та географія» Харківського національного університету ім. Г. С. Сковороди*. Вип. 56. – Харків, 2019. С. 5 – 15.
18. ЦДАВО України. Ф. 1060. Оп. 1. Спр. 45. Арк. 54.
19. Проданюк Ф. М. Земельне питання в політиці Української Центральної Ради: тернистий шлях вирішення. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 31 (70) № 1 – 2020. С. 31 – 38.

20. Хміль І. В. Перший Всеукраїнський селянський з'їзд (28 травня – 2 червня 1917 р.) К.: Інститут історії України АН України, 1992. 36 с.
21. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2-х т. Т. 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упорядн. В. Верстюк та ін. К: Наукова думка, 1996. 587 с.
22. ЦДАВО України. Ф. 1060. Оп.1. Спр. 21.
23. ЦДАВО України. Ф. 1060. Оп.1. Спр. 21.
24. ЦДАВО України. Ф. 628. Оп. 1. Спр. 4.
25. Державний архів Вінницької області (ДАВіО). Ф. Р. – 6023.оп. 4. Спр. 1883.

References:

1. Zakharchenko, P. P. (1997). Selianska viina v Ukraini: rik. 1918. [The Peasant War in Ukraine: 1918.]. Kyiv: Natsionalnyi universytet im. T. Shevchenka, Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
2. Starodubets, H.M. & Starodubets, V. O. (2008). Ukrainiske selo yak osnova povstanskoho zapillia [Ukrainian village as the basis of insurgent occupation]. *Mandrivets – Traveler*, 6, 33 – 37[in Ukrainian].
3. Lytvyn, V. M. (2003). Ukraina: doba viin i revoliutsii (1914 – 1920 rr.). [Ukraine: the era of wars and revolutions (1914 - 1920)] K: Vydavnychiy dim «Alternatyvy» [in Ukrainian].
4. Pasichna, Yu.H. & Fedkov, O.M. (2014). Holovnyi zemelnyi komitet Tymchasovoho uriadu: sprobna ahrarnoho reformuvannia 1917 r. [The Main Land Committee of the Provisional Government: An Attempt at Agrarian Reform in 1917]. *Ukrainskyi selianyn – Ukrainian peasant*, 14, 150 – 154[in Ukrainian].
5. Verstiuk, V. F. (2006-2007). Zemelne pytannia u stinakh Tsentralnoi Rady [Land issue within the walls of the Central Council]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*. Zbirnyk naukovykh prats. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha, 15, 645–663. [in Ukrainian].
6. Burdin, M.Iu.(2016). Reformuvannia zemelnykh vidnosyn Tsentralnoiu Radoiu UNR [Reforming land relations by the Central Council of the Ukrainian People's Republic]. *Pidpriemnytstvo. Hospodarstvo. Pravo – Entrepreneurship. Household*. *Right*, 11, 103 – 109. [in Ukrainian].
7. Soldatenko, V.F. (2012). U vyri revoliutsii i hromadianskoi viiny (aktualni aspekty vyvchennia 1917 – 1920 rr. v Ukraini. [In the vortex of revolution and civil war (current aspects of the study of 1917 - 1920 in Ukraine)]. K.: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian].
8. Zhytkov, O.A.(2015). Sotsialno-pravovy analiz zemelnogo zakonodavstva Tsentralnoi Rady v novitnii ukrainskii istoriografii [Socio-legal analysis of the land legislation of the Central Rada in the latest Ukrainian historiography]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni T. Shevchenka. Istoriiia – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*. 3 (26), 11 – 16. [in Ukrainian].
9. Lozovyi, V.S. (2008). Ahrarna revoliutsiia v Naddnyprianskii Ukraini: stavlennia selianstva do vlady v dobu Tsentralnoi Rady (berezen 1917 – kviten 1918 rr.) [Agrarian Revolution in Dnieper Ukraine: the attitude of the peasantry to power in the days of the Central Rada (March 1917 - April 1918)] . Kamianets-Podilskyi: P. P. «Moshak M. I.» [in Ukrainian].
10. Reient, O.P. & Rekrut, V. P. (2017). Narysy zhyttia Litynshchyny 1917 – 1921 rr.: revoliutsiini podii ta povsiakdennist [Essays on the life of Lityn region 1917 - 1921: revolutionary events and everyday life]. K: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
11. Zemziulina, N. I. (1998). Selianske pytannia v Ukraini 1917 – 1918 rr. (Istoriohrafia problema) [The peasant question in Ukraine 1917 - 1918 (Historiography of the problem)]. Candidate's thesis. Kyiv:Kyivskiy universytet im. Tarasa Shevchenka. [in Ukrainian].
12. Kovalova, N. A.(1999). Ahrarna polityka ukrainskykh natsionalnykh uriadiv (1917 – 1921 rr.) [The peasant question in Ukraine 1917 - 1918 (Historiography of the problem)]. Candidate's thesis. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet [in Ukrainian].
13. Zaritska, I. M. (2009). Istorychnyi dosvid rozvytku zemelnogo zakonodavstva v Ukraini (1917 - 1921 rr.) [Historical experience in the development of land legislation in Ukraine (1917 - 1921)]. Candidate's thesis. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V.M.Koretskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].
14. Pshuk, I. O. & Babenko A. H. ta in. (Ed.) (1957). Podillia v period vidbudovy narodnoho hospodarstva (1921-1925 rr.). Zbirnyk dokumentiv i materialiv. [Podillia during the reconstruction of the national economy (1921-1925). Collection of documents and materials.]. Vinnytsia: Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti [in Ukrainian].
15. Burdeinyi, P. A. & Rubin, M. B. (1967). Vinnytska oblast: Heohrafichni narys [Vinnytsia region: Geographical essay]. K: Radianska shkola [in Ukrainian].
16. Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine, Fund 2520, Inventory 1, File 8 [in Ukrainian].
17. Badiieva, L. I.& Oleshko N. P. (2019). Rozghliad ahrarnoho pytannia v roky Ukrainskoi Revoliutsii (1917 – 1921 rr.) [Consideration of the agrarian question during the years of the Ukrainian Revolution (1917 - 1921)]. *Zbirnyk naukovykh prats «Istoriiia ta heohrafiiia» Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. H. S. Skovorody – Collection of scientific works «History and Geography» of Kharkiv National University. G.S. Skovorody*, 56, 5 – 15[in Ukrainian].
18. Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine, Fund 1060, Inventory 45, File 54 [in Ukrainian].
19. Prodaniuk, F. M. (2020). Zemelne pytannia v politytsi Ukrainskoi Tsentralnoi Rady: ternystyi shliakh vyrishennia [The land issue in the policy of the Ukrainian Central Rada: a thorny way to solve it]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Serii: Istorychni nauky – Scientific notes of Tavriya National University. VI Vernadsky. Series: Historical Sciences*, 31 (70), 31 – 38 [in Ukrainian].
20. Khmil, I. V. (1992). Pershyi Vseukrainskyi selianskyi zizd (28 travnia – 2 chervnia 1917 r.) [The First All-Ukrainian Peasant Congress (May 28 - June 2, 1917)]. K.: Instytut istorii Ukrainy AN Ukrainy [in Ukrainian].
21. Verstiuk, V. [Ed.] (1996). Ukrainiska Tsentralna Rada: Dokumenty i materialy [Ukrainian Tsentralna Rada: Documents and materials]: T. 1. 4 bereznia – 9 hrudnia 1917 r. K: Naukova dumka [in Ukrainian].
22. Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine, Fund R. 1060, Inventory 1, File 21 [in Ukrainian].
23. Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine, Fund 1060, Inventory 1, File 23 [in Ukrainian].
24. Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine, Fund 628, Inventory 1, File 4 [in Ukrainian].
25. State Archives of Vinnytsia Region, Fund 6023, Inventory 4, File 1883 [in Ukrainian].

Olena O. Stadnik

PhD (History), Associate Professor of the Department of History and Culture of Ukraine, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9554-6975>
e-mail: elenast.mail@gmail.com

Natalia P. Kuzminets

PhD (History), Associate Professor of the Department of History and Culture of Ukraine, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9939-2451>
e-mail: 1974natalika1@rambler.ru

Bibliographic Description of the Article: Stadnik, O. & Kuzminets, N. Land committees in Ukraine in 1917-1918: a new vision (on the materials of the Podil province). *Ukrainskyi Selianyn. [Ukrainian peasant]*, 26, 32-38. (In Ukrainian). doi: 10.31651/2413-8142-2021-26-Stadnik-Kuzminets

LAND COMMITTEES IN UKRAINE IN 1917-1918: A NEW VISION (ON THE MATERIALS OF THE PODIL PROVINCE)

Abstract. Introduction. Land issue and agrarian reform in the Ukrainian history of the twentieth century is of exceptional importance. On July 1, 2021, a law came into force in Ukraine, which launched the opening of the land market and allowed individuals - citizens of the country to sell or buy it. Land reform was one of the longest, as it began on March 15, 1991. The problem of reforming the agricultural sector became the most significant during the Ukrainian Revolution, when it became the focus of various political forces and civil society, and its solution depended not only on the level of public confidence in the government, but ultimately - the fate of the Ukrainian people. . The 100th anniversary of the revolution of 1917-1921 gives an occasion to return once again to that time, to rethink the experience of past agrarian reform in the context of current changes in agrarian policy.

Purpose. The purpose of the study is to analyze of the establishment and operation of land committees in Ukraine. On the example of materials of the Podolsk province the basic directions of work of these bodies on preparation of agrarian reform during March, 1917 - April, 1918, interaction are covered. land committees with the government and the peasantry, their achievements, miscalculations and significance for the adoption of new land legislation and solving the land problem.

Methods. In the study of this topic were used general and special-historical principles, methods and approaches. In particular, the following principles were applied: historicism, scientificity, objectivity, systematics; general scientific methods - statistical, analysis and synthesis, induction and deduction; special-historical - historical-comparative, problem-chronological, historical-legal; approaches - modernization, complex, regional.

Results. On the basis of the analysis of documents of Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine, State Archives of Vinnytsia Region the basic directions of work of land committees directed on carrying out agrarian reform in Ukraine in the absence of the clear legislation on a land question are comprehensively investigated. An example for the study of this problem was the development of the Podolsk province, which had certain features in the formation of land relations of this period.

Originality. Originality lies in rethinking the current problem of solving the land issue in the years of the Central Council in accordance with modern approaches to historical science. With the help of published and unpublished sources, the activities of land committees during their existence were comprehensively studied on the example of Podolsk province.

Conclusion. The Ukrainian peasantry has long believed that land is its main value and main means of subsistence, so the resolution of the land issue has become a cornerstone in any liberation struggle of the Ukrainian people throughout its history. With the revolution of 1917 began a new era in the settlement of the agrarian problem. The aggravation of land relations after the overthrow of the autocracy led to the adoption by the Provisional Government of a number of resolutions relating to the solution of agricultural problems and the adoption of land law. The preparation of materials for future transformations was entrusted to the land committees, which, in addition to outlining the draft reform, were to solve pressing problems of agriculture, consider complaints, and resolve conflicts. As a result of censuses and polls conducted by local committees, it can be concluded that the aspirations of the peasants were aimed at the destruction of private land ownership, the introduction of equal land use. Land committees had the exclusive right to dispose of land on the ground, but given the constant evolution of Ukrainian-era legislation on private land ownership, they could not do so on their own. The law proposed in the end failed to solve the main problem - the problem of land and led to an open confrontation between the peasant masses and the authorities.

Key words: land committees, the agrarian question, the Ukrainian revolution, the peasantry, Podillya.

Received 03.10.2021

Accepted 10.11.2021